

Hallituksen politiikkariihen kannanotto

1. Johdanto

Matti Vanhasen II hallitus asetti ohjelmassaan vaativat tavoitteet työlleen. Hallituksen tavoitteena on vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi. Talouspolitiikassa hallitus keskittyy työllisyyden parantamiseen. Toinen hallitusohjelman keskeinen tavoite on ilmastonmuutoksen torjuminen. Ohjelman kolmas kulmakivi on perusturvan vahvistaminen ja sosiaaliturvan uudistaminen. Neljäs suuri tehtävä on hyvinvointipalvelujen turvaaminen ikääntyvässä Suomessa.

Globaalin finanssikriisin aiheuttama taantuma vaikeuttaa hallituksen tavoitteiden saavuttamista olennaisesti. Tavanomaisissa oloissa tavoitteiksi asetetut työllisyyden lisäystä, työttömyyden laskua ja julkisen talouden tasapainoa koskeneet tavoitteet eivät maailmanlaajuisen poikkeuksellisen taantuman oloissa voi toteutua. Hallitus pitää kuitenkin kiinni päämäärästään ja tähtää toimillaan uuden kasvupohjan luomiseen, keskeisten pitkän ajan tavoitteiden saavuttamiseen ja lieventämään taantuman välittömiä kielteisiä vaikutuksia. Erityisesti pidetään huolta siitä, ettei taantuman taakka jää yhteiskunnan heikoimpien kannettavaksi.

Tässä kannanotossa hallitus linjaa iltakoulussa 11. helmikuuta valittujen teemojen pohjalta, mitä toimenpiteitä tarvitaan hallitusohjelman tavoitteiden toteutumisen varmistamiseksi, ja mitä toimenpiteitä tarvitaan kahden vuoden aikana esiin nousseiden uusien kysymysten ratkaisemiseen.

2. Hallituksen talouspoliittinen linjaus

Korkea tuottavuus ja työllisyys turvaavat palvelut ja etuudet

Väestön ikääntyminen lisää hyvinvointipalveluiden sekä eläkkeiden ja muiden tulonsiirtojen tarvetta samalla kun työikäisen väestön määrä laskee. Palvelut ja etuudet voidaan turvata vain jos työllisyysaste nousee nykyiseltä noin 70 prosentin tasolta yli 75 prosentin tasolle, julkisen palvelutuotannon tehokkuus paranee ja väestön terveys ja toimintakyky kohenevat. Työllisyysasteen nostamisen ohella on kyettävä selvästi parantamaan tuottavuutta koko maan kattavasti kaikilla toimialoilla ja julkisella sektorilla. Kansalaisten aineellisen hyvinvoinnin kohoaminen jää entistään selvemmin riippumaan tuottavuuden kehityksestä, kun asukasta kohden laskettu työpanos supistuu.

Talouden taantuma lisää sekä ikääntymisen aiheuttamia paineita julkisen talouden kestävyydelle että aineellisen elintason kohentamisen haasteellisuutta. Työllisyysaste laskee nykytasoltaan, julkinen velka kasvaa tuntuvasti ja yksityisen sektorin kyky luoda talouskasvua voi heikentyä vuosiksi eteenpäin.

Hallitus vastaa haasteiden kovenemiseen

- (1) sopimalla laajasta toimenpidekokonaisuudesta, joka tukee työllisyysasteen nousua pitkällä aikavälillä ja vahvistaa muutoinkin julkisen talouden kestävyyttä;
- (2) edistämällä tuottavuuden nousua
- (3) käynnistämällä ohjelman pitkän ajan kasvuedellytysten vahvistamiseksi;

(4) tehostamalla edelleen toimia taantuman lyhyen aikavälin kielteisten työllisyysvaikutusten lieventämiseksi.

Hallitus on jo reagoinut talouskehityksen heikentymiseen laajalla toimenpidekokonaisuudella useassa eri vaiheessa elokuun 2008 budjettiriihestä alkaen. Hallituksen elvytystoimien mittakaava on noin 1,7 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2009, mikä on EU:n komission arvion mukaan alueen suurimpia. Tämän ohella hallitus on päättänyt merkittävistä toimista pankkisektorin toimintakyvyn turvaamiseksi ja yritysten rahoitusilanteen helpottamiseksi valtion suoralla lainoituksella ja takauksilla. Myös nämä toimet ovat mittakaavaltaan Euroopan kärkipäätä. Toimenpiteet heikentävät valtiontalouden tasapainoa merkittävästi lyhyellä tähtäimellä.

Vuodelle 2009 ajoitettujen elvyttävien toimien tarkoituksena on ennen kaikkea vaimentaa suhdannekäänteen jyrkkyyttä, vähentää työttömyyden nousua sekä huolehtia siitä, että suhdanteiden vaikutukset yritysten toimintaedellytyksiin, työvoiman määrään sekä tuottavuuteen jäävät mahdollisimman pieniksi. Suhdannetoimien kanssa samanaikaisesti on toteutettava sellaisia rakenteellisia toimia, jotka pidemmällä aikavälillä parantavat kansantalouden kasvuedellytyksiä ja tukevat julkisen talouden kestävyyttä.

Nopeista ja mittavista elvytystoimista huolimatta työllisyysaste laskee ja työttömyys lisääntyy yhä heikentyvän kansainvälisen tilanteen seurauksena. Suomen ja eri maiden kokemusten mukaan työllisyysasteen saaminen uudelleen nousuun on vaikeaa ja vie aikaa. Tämän vuoksi on tärkeää pyrkiä julkisen talouden kestävyyden sallimissa rajoissa tukemaan työllisyyttä mahdollisimman voimakkaasti.

Nykyinen globaali taloustaantuma koettelee 1990-luvun alussa koettua lamaa enemmän korkeaan osaamiseen perustuvia vientiyrityksiä ja niiden alihankkijoita. Työttömäksi on jäämässä aiempaa enemmän korkean osaamisen saavuttaneita ihmisiä. Tulevan kasvun avaintekijäksi on muodostumassa ihmisten, yritysten ja tutkimusyksiköiden osaamisen päivittäminen. Se ratkaisee kansainvälisen kilpailukykyimme nousun jälleen alkaessa. Etenkin uutta osaamista hyödyntävissä uusissa yrityksissä piilee mahdollisuus koko kansantaloutta hyödyttävään aktiiviseen tekemiseen.

Osaamisen varmistamiseksi yli taloustaantuman hallitus panostaa yritysten kasvumahdollisuuksiin, ihmisten koulutukseen sekä tutkimusyksiköiden rahoitukseen. Osaamiseen panostaminen edellyttää koko maan kattavaa vahvaa osaamisinfrastruktuuria laajakaista-yhteyksineen ja yliopistoinen

Politiikkariihessä sovitut julkisen talouden kestävyyttä ja talouskasvun edellytyksiä vahvistavat toimenpiteet mahdollistavat valtion lisäpanostuksen taloudellisen toimeliaisuuden ja työllisyyden tukemiseen sekä etuuksien ja peruspalvelujen varmistamiseen taantuman aikana. Hallitus seuraa suhdannekehitystä ja uusien suhdannepoliittisten toimien tarvetta tarkasti ja on valmis reagoimaan tilanteen vaatimalla tavalla.

Kuntatalouden tilanne alkaa heiketä kuluvana vuonna erityisesti verotulojen laskun seurauksena. Myös menoissa on odotettavissa kasvupaineita muun muassa lisääntyvän työttömyyden johdosta. Kuntatalouden tilanne kiristyy erityisesti vuonna 2010. Peruspalvelujen turvaamiseksi valtio vahvistaa kuntatalouden rahoitus pohjaa. Kuntien osuutta yhteisöveroista nostetaan väliaikaisesti. Kuntien kiinteistöistä perimien verojen rajoja nostetaan. Yhteisövero-osuudesta ja kiinteistöverosta tehdään yksityiskohtaiset päätökset kehysriihessä. Lisäksi valtio varautuu kuntien valtionapujen tilapäiseen lisäämiseen. Kuntataloutta vahvistavien lisätoimien edellytyksenä on, että kuntien kustannuskehityksestä, erityisesti palkkaratkaisuista, saadaan pitkäaikainen ja maltillinen näkymä tuleville vuosille.

Palkkaratkaisujen tasolla on suuri vaikutus työllisyyteen ja julkisen talouden tasapainoon. Hallitus tukee työllisyyden ja kilpailukyvyn vahvistumisen ja yleensä talouden tasapainoisen kehityksen kanssa sopusoinnussa olevia palkkaratkaisuja. Maltillista tuloverotuksen keventämistä voidaan jatkaa vuonna 2010, jos palkkaratkaisut ovat maltillisia sekä kilpailukykyä että työllisyyttä tukevia. Hallitus jatkaa tässä hengessä keskusteluja työmarkkinaosapuolten kanssa palkanmuodostuksen kehittämisestä ja seuraavista palkkaratkaisuista.

Työllisyysasteen nostaminen ja muut julkisen talouden kestävyttä tukevat toimet

Julkisten palvelujen ja etuuksien rahoituksen turvaaminen

Suomalaisten hyvinvoinnin ylläpitämiseksi työikäisen väestön voimavarat on saatava paremmin käyttöön koko maassa. Työllisyysasteen nostaminen edellyttää työurien selvää pidentymistä. Tämä on mahdollista vain monipuolisin ja voimakkain toimenpitein, jotka kohdistuvat sekä työurien loppupäähän että alkupäähän. Julkisten palvelujen ja etuuksien rahoituksen turvaamiseksi on perusteltua tehdä toimenpiteitä, jotka turvaavat pitkällä aikavälillä työmarkkinoilla pysymisen, kestävä kehityksen sekä ikääntyvän väestön palvelut ja eläkkeet. Lisäksi hallitus edistää työssäjaksamista panostamalla osaamisen uudistamiseen työuran aikana, työkyvyn ylläpitoon ja sosiaaliturvan kehittämiseen. Nuorten työllisyysasteen nostamiseksi, opintojen nopeuttamiseksi ja opintojen aloittamisiin alentamiseksi toteutetaan uudistus, joka alentaa tuntuvasti keskimääräistä työelämään siirtymisikää tutkinnon suorittaneena.

Hallituksen tavoitteena on, että työmarkkinoilta poistumisikä nousee ajan mittaan vähintään kolmella vuodella.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi:

- Joustavan vanhuuseläkkeen alaikäraja nostetaan asteittain kahdella vuodella 12 vuoden siirtymäajan kuluessa vuodesta 2011 alkaen.
- Ryhmäeläkevakuutusten alaikäraja nostetaan nopeimmalla mahdollisella aikataululla 60 vuodesta 65 vuoteen.
- Yksilöllisen eläkevakuutuksen alaikäraja nostetaan nopeimmalla mahdollisella tavalla 62 vuodesta 65 vuoteen.
- Työttömyysturvan lisäpäiväoikeuksia, osa-aikaeläkettä ja työkyvyttömyyseläkettä uudistetaan siten että uudistukset tulevat voimaan työmarkkinoiden tilanteen parannuttua, viimeistään 2013. Sata-komitea valmistelee asiaa koskevat ehdotukset kesään 2009 mennessä.
- Vuorotteluvapaata uudistetaan
- Työurien pidentämisen edellytysten parantamiseksi erityisesti osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien työelämään osallistumista edistetään mm. lisäämällä panostusta työntekijöiden terveyttä ja työkykyä sekä työelämän laatua parantaviin toimiin, Sata-komitea valmistelee asiaa koskevat ehdotukset kesään 2009 mennessä. Tämä edellyttää STM:n ja TEM:n aktiivista toimintaa työkyvyn ja työolojen kehittämiseksi ja hyvien käytäntöjen levittämiseksi.
- Aikuiskoulutusta ja siihen liittyvää korvausta kehitetään siten, että työmarkkinoiden joustavuus paranee ja rakenteellisen työttömyyden uhka pienenee. Tavoitteena on

auttaa ennakoimaan työmarkkinoiden muutoksia, parantaa työn tuottavuutta ja vastata paremmin työmarkkinoiden tarpeita.

- Parannetaan omaehtoiseen koulutukseen hakeutuvien työttömien mahdollisuuksia päästä koulutukseen samoilla eduilla kuin työvoimapolitiittiseen koulutukseen Satakomitean esitysten pohjalta.
- Opintojenohjauksen määrään ja jatkuvuuteen kiinnitetään huomiota siten, että ketju perusopetuksesta työelämään toimii katkeamatta.
- Uusien ylioppilaiden siirtymistä korkeakouluasteen opintoihin nopeutetaan. Pääsykoejärjestelmää uudistetaan yhdessä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa siten, että sähköistä hakujärjestelmää ja ylioppilastutkintoa hyödynnetään nykyistä tehokkaammin. Pääsykokeita kehitetään nykyistä soveltuvimmiksi ja pääsykoemateriaali julkaistaan vasta ylioppilaskirjoitusten jälkeen. Oppilaitoksilta pyydetään näihin liittyvät sitoumukset ja mahdolliset muut esitykset vuoden 2009 aikana.
- Parannetaan jo korkeakoulututkinnon omaaville aikuisille suunnattua täydennyskoulutustarjontaa, jotta tutkintoon johtavat yliopistojen aloituspaikat voidaan enenevästi suunnata nuorisoiäluokille. Tässä yhteydessä hyödynnetään aikuiskoulutuksen kokonaisuudistuksen yhteydessä tehtyä valmistelua.
- Ehdotukset opintotukijärjestelmän rakenteelliseksi uudistamiseksi tehdään vuoden 2009 loppuun mennessä tavoitteena päätoimiseen opiskeluun kannustaminen.
- Kehitetään korkeakouluopiskelijoiden työharjoittelua työelämään sijoittamisen parantamiseksi.
- Ammattistartin vakinaistamisen jälkeen jatketaan sen ja muiden ammatillisen koulutukseen valmistavien koulutusmuotojen kehittämistä. Myös työssäoppimista kehitetään edelleen ammatillisessa koulutuksessa.
- Varmistetaan toisen asteen koulutuspaikka jokaiselle perusopetuksen päättävälle nuorelle. Tavoitteen seurannan yhteydessä kehitetään tilastointia ja hyödynnetään sähköisen hakujärjestelmän kautta saatuja tietoja.
- Laaditaan yhteistyössä koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen, työelämän toimijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa valtakunnalliset suositukset aikaisemmin hankitun osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen periaatteista ja menettelyistä.

Hallituksen tavoitteena on huolehtia verotulojen riittävydestä, hillitä menojen kasvua ja varmistaa kuntapalveluiden rahoituspohja. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi valtionvarainministeriö on asettanut verotuksen kokonaisuudistusta selvittävän työryhmän, jonka tehtävänä on tehdä kehittämis ehdotuksia, joiden tavoitteena on, että verojärjestelmä nykyistä paremmin tukee kestäväää talouskasvua ja samalla kestäväää julkisten palvelujen ja etuuksien rahoitusta ottaen huomioon ekologisen kestävyuden vaatimukset.

Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi:

- Alkoholiverotusta korotetaan
- Kuntatalouden tukemiseksi kiinteistöveron vähimmäis- ja enimmäisprosentteja nostetaan
- Hallitus vahvistaa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa. Hallitus selvittää pikaisesti mm. eri keinot vahvistaa poliisin, syyttäjän, tuomioistuinten ja verottajan

toimintamahdollisuuksia sekä siirtymisen ns. käännettyyn arvonlisäverojärjestelmään rakennusalaalla.

Hallitus varmistaa vastuullisen ja pitkäjänteisen menopolitiikan jatkumisen. Hallitusohjelman valtiontalouden alijäämärajoitteesta sekä rakenteelliselle ylijäämälle asetetusta tavoitteesta voidaan tilapäisesti joustaa, jos samanaikaisesti tehdään julkista taloutta rakenteellisesti vahvistavia päätöksiä.

Valtionosuusuudistuksen jatkovalmistelu

Valtionosuusuudistusta valmisteleva työryhmä laatii kehysriiheen mennessä tarvittavat laskelmat sisältävän esityksen, jossa hallinnonalakohtaiset valtionosuudet yhdistetään hallitusohjelman mukaisesti puitelain edellyttämin poikkeuksin ja tehdään tästä välttämättömästi aiheutuvat muutokset valtionosuusperusteisiin. Esitykseen tulee sisältyä hallitusohjelman mukaisesti poikkeuksellisen harvan asutuksen ja saaristoisuuden aiheuttamien ongelmien ratkaisuja. Samassa yhteydessä harkinnanvarainen rahoitusavustus kytketään osaksi yhdistettyä valtionosuusmomenttia ja avustus mitoitetaan ottaen huomioon heikentyvän ja eriytyvän kuntatalouden ongelmat. Hallitus päättää kehysriihessä, missä laajuudessa ja aikataulussa kuntien valtionosuusjärjestelmää kehitetään.

Taloukasvun edellytysten vahvistaminen

Hallituksen tavoitteena on, että Suomen kansantalous pääsee mahdollisimman nopeasti uuteen kasvuun ja aiemmin suunnitellulle työllisyysuralle. Globaalin talouskriisin hellittäessä kysynnän elpyminen johtaa maailmankaupan kasvuun ja patoutuneiden investointitarpeiden purkautumiseen. Myönteiselle kehitysuralle pääseminen edellyttää globaalin finanssikriisin ja sen todennäköisten seurausten takia hallitukselta uusia toimia talouden kasvupohjan laaja-alaiseksi vahvistamiseksi. Taloukasvun edellytyksistä huolehditaan kiinnittämällä huomiota työvoiman määrään, tuottavuuskehitykseen, osaamisen vahvistamiseen sekä kansantalouden ulkoiseen kilpailukykyyn. Oikein suunnatuilla kasvuponnistuksilla voidaan samalla tukea ilmastopolitiikan tavoitteita vähäpäästöisestä taloudesta.

Hallituksen kasvupolitiikka perustuu jatkossakin osaamiseen vahvistamiseen peruskoulusta korkeampaan koulutukseen sekä tiedon luomiseen ja yhä parempaan hyväksikäyttöön. Tämän saavuttamisessa on olennaista koko maan kattava liikenne- ja tietoliikenneinfrastruktuuri ja houkuttelevuus asuin- ja työympäristönä. Lähtökohdan tulevalle nousulle tarjoavat Suomen runsaat uusiutuvat luonnonvarat, niiden kestävä käyttö ja luonnonvarojen hyödyntämisessä käytettävän modernin teknologian kehittäminen.

Uusiutuvan energian käytön vauhdittamiseksi tuetaan energiapuun tarjontaa ja uusiutuvan energian erilaiseen käyttöön liittyviä investointeja. Hallitus kohdentaa voimavaroja ilmasto- ja energiateknologian tuotteistamiseen, kaupallistamiseen ja kansainvälistämiseen.

Osaamisen ja tiedon luonnin ja hyödyntämisen parantamiseksi:

- Julkisia tutkimusvaroja lisätään (Tekes, yliopistot, ammattikorkeakoulut, Suomen akatemia, tutkimuksen infrastruktuuri).
- Tutkimustulosten kaupallistamiseen, liiketoimintaosaamisen ja kansainvälistämisen kehittämiseen panostetaan
- PK-yritysten innovaatiotoiminnan edistämiseksi selvitetään t&k-menojen verovähennysjärjestelmää.

- Kasvuyrittäjyyden edellytyksiä vahvistetaan mm. pääomasijoittamisen verokohtelun tekemisellä nykyistä kilpailukykyisemmäksi vuoden 2010 alusta.
- Toimintaa yritysten viennin ja kansainvälistymisen edistämiseksi tehostetaan
- Luovien alojen yrittäjien asiantuntijapalveluja kehitetään ja yrittäjyysosaamista vahvistetaan
- Julkisin varoin luotujen tietovarantojen hyödyntämistä tehostetaan mm. tarkistamalla tietojenluovutukseen sovellettavia hinnoitteluperiaatteita ja parantamalla tilastotiedon käytettävyyttä tietosuojaa vaarantamatta.
- Sektoritutkimuksen neuvottelukunnan kokoonpano ja tehtävät uudistetaan. Lisäksi kartoitetaan tutkimuslaitosten sellainen tutkimustoiminta, joka soveltuu paremmin yliopistoissa tehtäväksi. Tehtävien siirrot tehdään tapauskohtaisesti ministeriöiden ja yliopistojen yhteistyönä. Käynnistetään politiikkatoimien vaikuttavuusarvioinnin kehittäminen.
- Tietoyhteiskuntapolitiikkaa jäntevoitetaan ja julkisen sektorin tuottavuutta edistetään tietotekniikkaa hyödyntämällä nykyistä paremmin. Nopeutetaan sähköisen asioinnin kehittämistä ja edistetään IT-ratkaisujen yhteentoimivuutta ja käyttäjälähtöisyyttä.
- Käynnistetään hanke koulutuksen ja suomalaisen osaamisen viennin edistämiseksi ja yritysklusterin synnyttämiseksi alalle. Tavoitteena on hyödyntää kaupallisesti jo olemassa oleva kansainvälinen kiinnostus ja potentiaali sekä suomalainen korkea osaaminen. Hankkeessa hyödynnetään nykyisiä yritystukia ja vientikanavia.
- TKI-toimintaa kehitetään ja uudistetaan kansallisen innovaatiostrategian ja innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin suositusten mukaisesti.
- Työelämän kehittämistoimia (TYKES) tehostetaan osana innovaatiojärjestelmää.

Myöhemmin päätettäviä elvytystoimia valittaessa painotetaan välittömien työllisyysvaikutusten ohella kestävän talouskasvun pitemmän ajan edellytysten vahvistamista.

Käynnistetään valmistelu luonnonvarapolitiikan koordinaation vahvistamiseksi tavoitteena Suomen nostaminen johtavaksi luonnonvarojen ja materiaalien kestävän ja taloudellisen hyödyntämisen maaksi. Painopistealueina luonnonvarojen käytössä ovat erityisesti koko maan resurssit hyödyntävät kotimaisen uusiutuvan energian lisääminen, mineraalit ja ruuan tuotanto. Hallitus laatii vuonna 2010 ruokastrategian. Keskeisenä tavoitteena on turvata kotimaisen elintarvikeketjun kilpailukyky ja toimintaedellytykset sekä elintarvikkeiden huoltovarmuus tulevaisuudessa.

Näiden välittömien toimien lisäksi hallitus käynnistää kasvuprojektin, jonka tavoitteena on tuottaa konkreettiset politiikkasuositukset talouskasvun vauhdittamiseksi ennusteita nopeammiksi 2010-luvulla ja työllisyysasteen nostamiseksi koko maassa. Projektin tulee erityisesti arvioida, mikä on valtion ja yleensä julkisen sektorin paras rooli talouden kasvun vahvistamisessa koko maassa tilanteessa, jossa yksityisen sektorin riskinotto kyky ja -halu saattaa useiden vuosien ajan olla totuttua heikompi.

Taluspoliittinen ministerivaliokunta asettaa toimenpidesuosituksia valmistelevaan ohjausryhmän ja sitä tukeva tutkimusryhmän. Työstä raportoidaan säännöllisesti taluspoliittiselle ministerivaliokunnalle ja talousneuvostolle. Työstä laaditaan väliraportti 30.9.2009 mennessä sekä loppuraportti toimenpidesuosituksineen 15.2.2010 mennessä. Tämän lisäksi käynnistetään sektorikohtainen vuoropuhelu kasvunäkymistä ja toimista kasvun edistämiseksi.

Eheyttä tukevat toimet syrjäytymisen ehkäisemiseksi

Hallituksen tavoitteena on viedä Suomi mahdollisimman ehyenä läpi taantuman. Tästä syystä lisätään toimia, joilla estetään työttömiksi joutuvien ja jo joutuneiden työttömyysjaksojen pitkittyminen. Hallitus kannustaa työttömiä, irtisanottuja ja lomautettuja osallistumaan koulutukseen tai muihin työllistymistä sekä työkykyä tukeviin toimenpiteisiin. Erityistä huomiota kiinnitetään syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin miehiin. Aktiivitoimiin osallistumisen aikaista toimeentuloturvaa nostetaan nykyisestä tasosta ottamalla käyttöön aktiivikaudelta maksettava korotettu tuki myös perusturvassa. Tämä tuki koskisi vain työmarkkinatuen ja peruspäivärahan saajia. Kieltäytyminen aktiivitoimista johtaa aina tämän etuuden menetykseen.

Väestöryhmien väliset terveyserot ovat Suomessa viime vuosina kasvaneet. Erityisesti pitkäaikaistyöttömät ovat eriarvoisessa asemassa suhteessa työssäkäyvään väestöön terveystalouden saannissa. Pitkäaikaistyöttömien terveystaloutta ja kuntoutusta kehittämällä voidaan ehkäistä syrjäytymistä ja ylläpitää työkykyä. Hallituksen tavoitteena on parantaa syrjäytymistä ehkäisevien ja terveyseroja kaventavien palveluiden saatavuutta. Pitkäaikaistyöttömien terveydenhuollon kehittämishankkeessa esiin tulleita hyviä käytäntöjä levitetään koko maahan.

Konkurssiin joutuneille yrittäjille ja ylivelkaantuneille on annettava uusi mahdollisuus. Niin yrityksiä kuin yksityishenkilöitä on kannustettava hakemaan neuvoja ja apua velkaantumisongelmiensa ratkaisemiseen niin varhain kuin mahdollista. Maksuhäiriöpolitiikkaa ja velkajärjestelyprosesseja tarkistetaan, jotta konkurssiin menneiden yrittäjien paluu yrittäjätoimintaan tai työmarkkinoille on mahdollista nykyistä nopeammin. Hallitus pitää tärkeänä koko Suomen kehitysedellytysten varmistamista. Erityistä huomiota kiinnitetään väestörakenteeltaan ikääntyneimpien seutujen selviytymiseen. Innovaatiopolitiikka laaja-alaisesti kattamaan koko maa. Alueiden infrastruktuurista ja palveluista huolehditaan.

Yhteiskunnallisen kehityksen sosiaalisesta kestävydestä (ml. tulo- ja terveyserojen, köyhyyden ja hyvinvointipalveluiden saatavuus) kerättyä tietoa on paremmin hyödynnettävä päätöksenteossa. Tätä varten sosiaali- ja terveysministeriö valmistelee yhdessä muiden ministeriöiden kanssa yhteiskunnan sosiaalisen kestävyden arviointi- ja ennakkointimallin vuoden 2010 kesäkuun loppuun mennessä. Tarkoituksena on luoda sosiaalisen kestävyden arvioinnista julkisen talouden kestävyysarviointiin verrattava pysyvä prosessi.

3. Hyvinvointipalveluiden turvaaminen

Huomio palvelurakenteiden uudistamiseen

Kunta- ja palvelurakennemuutoksessa (Paras) toteutetut rakennemuutokset ovat luoneet pohjaa ja kehittämispotentiaalia palveluiden kehittämiseksi. Väestörakenteen muutokset aiheuttavat tulevaisuudessa suuria ongelmia ennen kaikkea väestöä luovuttaneilla alueilla, mutta myös kasvukeskuksissa. Palvelurakenteita kehitetään siten, että kaikille maassa asuville voidaan järjestää riittävät palvelut.

Rakenteiden uudistaminen ja palveluiden kehittäminen ovat kumpikin välttämättömiä edellytyksiä Paras-uudistuksen tavoitteiden toteuttamiseksi. Suuri kuntakoko, kuntaliitos tai yhteistoiminta-alueen perustaminen eivät ilman palveluiden järjestämis- ja tuottamistapojen uudistamista paranna palveluiden saatavuutta, laatua tai tehokkuutta.

Paras-hankkeen toteuttamista vauhditetaan palvelurakenteiden uudistamista korostaen kustannuskehityksen hillitsemiseksi ja tuottavuuden parantamiseksi:

- Valtio osaltaan turvaa palveluiden taloudelliset edellytykset kuntien vastatessa todennettavasti palveluidensa uudistamisesta ja tuottavuuden parantamisesta.
- Paras-hankkeessa toiminnan painopistettä siirretään palveluiden kehittämiseen samalla kun hallinnollisten rakenteiden uudistamista jatketaan. Jatkossa kuntien tulee panostaa palveluiden kehittämiseen uusissa ja uusiutuvissa rakenteissa. Niiden mukaan tuoma kehittämispotentiaali tulee täysimääräisesti hyödyntää.
- Uudistusta jatketaan mm. ottamalla käyttöön parhaita palvelukäytäntöjä, kehittämällä palveluprosesseja, uudistamalla työnjakoja, hyödyntämällä tietoteknologiaa, ottamalla käyttöön tilaaja-tuottaja-malleja sekä hyödyntämällä yksityisen ja kolmannen sektorin tuottamia palveluita. Näiden toimenpiteiden tarve on erityinen niissä kunnissa, jotka täyttävät väestöpohjavaatimukset eivätkä sen vuoksi ole tehneet rakenteellisia uudistuksia sekä kunnissa, joilla on puitelain mukaiset perusteet poiketa asetetuista väestö-pohjavaatimuksista.
- Edistetään palvelusetelien käyttöä uuden lainsäädännön pohjalta.
- Kunnille ja kuntayhtymille asetetaan tuottavuuden parantamista koskevat valtakunnalliset tavoitteet hyödyntäen kehitettäviä tuottavuus- ja kustannuslaskentamittareita. Kuntien ja kuntayhtymien on laadittava suunnitelma tuottavuuden parantamista koskevista toimenpiteistä.
- Kaksikymmentä suurinta kuntaa velvoitetaan laatimaan palveluidensa kehittämiseksi tuottavuusohjelmat, joiden toteutumista seurataan kuntien ja valtion yhteistyönä. Tuottavuusohjelmien toimintaa arvioidaan ja niiden perusteella syntyneitä hyviä käytäntöjä sovelletaan myös muissa kunnissa.
- Valtio käynnistää yhteistyössä Kuntaliiton kanssa normitalkoot, jossa kartoitetaan ja pyritään poistamaan tuottavuuden parantamista estäviä ja palvelurakenteiden jäykkyyksiä ylläpitäviä normeja.
- Edistetään voimakkaasti ja laaditaan työkaluja parhaiden palvelukäytäntöjen käyttöön ottamisen tueksi kunnissa ja kuntayhtymissä. Parannetaan palvelujen kustannusten vertailukelpoisuutta yhdessä Kuntaliiton kanssa.
- Selonteon yhteydessä tehdään toimenpide-ehdotuksia kaupunkiseutuja koskien. Tuolloin kaupunkiseutusunnitelmien ja niiden toteutumisen seurannasta saatujen arvioiden perusteella otetaan mm. kantaa siihen, tulisiko kaupunkiseutujen kunnille asettaa selkeämpiä veloitteita maankäytön, asumisen, liikenteen ja kuntarajat ylittävien palvelujen käytön osalta.
- Selonteon yhteydessä arvioidaan muut toimenpiteet uudistuksen jatkovalmistelun ohjaamiseksi.
- STM ja VM toteuttavat yhdessä eri toimijoiden kanssa koulutus- ja kehittämishankkeen, jolla tuetaan sosiaali- ja terveydenhuollon toiminnallista uudistamista ja muutosjohtamista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden kehittäminen

Suomalainen terveydenhuolto toimii pääosin hyvin. Ongelmina voidaan pitää väestöryhmien välisen terveyserojen kasvua ja lääkäri- ja hammaslääkäripulaa. Voimavaroja tuleekin suunnata ennaltaehkäisevään työhön.

Terveydenhuollon palveluiden tasavertaisen saatavuuden turvaamiseksi hallitus edistää Toimiva Terveyskeskus -ohjelmaa. Tavoitteena on luoda vahvat kansalliset ohjaavat ratkaisut toimivien ja palvelevien terveyskeskusten kehittämisestä.

Ohjelmaan kuuluvia kokonaisuuksia ja uudistuksia ovat mm. uudet käytännöt työn- ja vastuunjaossa terveyskeskuksissa, matalan kynnyksen palveluiden lisääminen, tietotekniikan hyödyntäminen asiakaspalvelussa ja ehkäisevän terveydenhuollon tehostaminen neuvoloissa ja terveyskeskusten vastaanotoilla

Hallituksen tavoitteena on vähentää mielenterveysongelmia. Perusterveydenhuollon kykyä vastata lisääntyviin mielenterveysongelmiin tulee siten vahvistaa. Mielenterveyspalveluiden järjestelmän toimivuutta parannetaan ja uudistetaan selvitysten (mm. Mieli 2009) pohjalta. Hidastetaan nuorten ja aikuisten joutumista pois työmarkkinoilta mielenterveydellisten syiden takia. Siirretään Kansaneläkelaitoksen harkinnanvaraisena kuntoutuksena korvattava psykoterapia järjestämisvelvollisuuden piiriin. Vahvistetaan myös muita toimia masennusperäisen työkyvyttömyyden vähentämiseksi.

Uudistetaan erikoissairaanhoidon järjestämistä kustannuskehityksen hallitsemiseksi ja palveluiden yhdenvertaiseksi turvaamiseksi. Toteutetaan valtakunnallinen työnjako sairaanhoitopiirien kesken sekä vahvistetaan sairaanhoitopiirien vastuuta erityisesti perusterveydenhuollon lääkäreiden saatavuudesta.

Terveyskeskuspalvelujen toimivuutta lisätään muun muassa toteuttamalla lääkäreiden perusterveydenhuollon lisäkoulutuksen terveyskeskusosuus (9 kuukautta) työsuhteessa kuntaan tai kuntayhtymään ja tukemalla lainsäädännöllä uusien työnjakomallien käyttöönottoa.

Hyödynnetään moniammatillisen yhteistyön uudet mahdollisuudet sekä parannetaan yhteistoimintaa opetus-, sosiaali- ja terveyssektoreiden sekä työvoimahallinnon välillä mm. poistamalla esteet tiedonvaihdosta.

Selkiytetään kuntoutuspalveluiden järjestämistä eri tahojen kesken sekä asiakkaan oikeutta palveluun ja toimeentuloon kuntoutuksen aikana.

Hallitus kehittää kumppanuutta yksityisten sektorin ja järjestöjen kanssa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden tuottamisessa. Poistetaan hidasteet, jotka haittaavat aitoa kilpailutusta. Tuetaan hoivapalveluyrittäjyyttä. Tuetaan kansalaisjärjestöjen toimintaa yhteiskunnan toimintojen tukemisessa.

Omaisten ja läheisten tarjoaman avun ja hoivan edellytyksiä parannetaan.

Terveyden- ja sairaanhoidon palvelujen saatavuutta parannetaan siten, että kunnan asukkaalla on mahdollisuus valita terveyskeskus tai sairaala, josta hän saa hoidon ja muut kuntien vastuulla olevat terveyspalvelut.

Lisätään kansalaisten valinnanvapautta muissa peruspalveluissa yli kuntarajojen.

Ennaltaehkäisevien palveluiden saatavuuden lisäämiseksi selvitetään kannustimien, normiohjauksen ja informaatio-ohjauksen suhde.

Terveydenhuollon ennaltaehkäisevien palveluiden kehittämiseksi:

- Parannetaan tietopohjaa ennaltaehkäisevästä työstä ja tuetaan hyvien käytäntöjen leviämistä mm. terveydenhuoltolailla.
- Tuetaan kansalaisten omaa vastuunottoa terveydestä.
- Terveyden edistämisen osaamisen vahvistamiseksi selvitetään, miten sosiaali- ja terveystieteiden koulutuksiin terveysliikunnan, terveellisen ravitsemuksen ja ehkäisevän päihdetyön opetusta ammatti-korkeakouluissa ja yliopistoissa.

Terveydenhuollon sähköisten palveluiden käyttöönottoa edistetään:

- Meneillään olevan terveydenhuollon tietojärjestelmän kehittämistyön valmistuminen aikataulussa varmistetaan.

4. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen

Lasten ja nuorten kasvuympäristön kehittäminen

Valtaosa suomalaisista lapsista voi hyvin ja kasvaa myönteisesti kehittyneissä olosuhteissa. Sosiaalinen ja henkinen syrjäytyminen on kuitenkin lasten ja nuorten keskuudessa viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Syrjäytymisen ehkäisemiseksi olennaista on tukea perheitä sekä auttaa lapsia ja nuoria ajoissa jo paljon ennen kuin ilmenee tarve korjaaviin palveluihin kuten lastensuojeluun.

Ongelmiin puuttumisessa sektorirajat ovat muodostaneet turhia yhteistyön esteitä eikä moniammatillista yhteistyötä ole pystytty toteuttamaan riittävässä määrin. Laaditaan selvitys hallinnon rakenteiden kehittämisestä vastaamaan lasten ja nuorten kasvamisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen hoitamiseen varhaislapsuudesta työelämään.

Ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön lisäämiseksi hallituksen tavoitteena on laajentaa perhekeskusmallin käyttöä valtakunnallisesti. Lapsiperheiden mahdollisuuksia saada kotipalveluita parannetaan. Neuvola- ja kouluterveysasetuksella parannetaan lasten, nuorten ja heidän perheidensä ehkäisevien palveluiden tasapuolista saatavuutta maan eri osissa.

Luodaan puitteet kuntatason moniammatillisen viranomaisyhteistyöstä sen varmistamiseksi, etteivät nuoret syrjäydy koulutus- tai työmarkkinoilta peruskoulun päättämisen jälkeen sekä säädetään viranomaisille velvoite tähän liittyen koskien alle 25-vuotiaita. Tiedonkulkua moniammatillisessa yhteistyössä edistetään.

Varmistetaan pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan riittävä saatavuus. Toimenpiteistä päätetään selvitysmiehen ehdotuksista käydyin lausuntokierroksen jälkeen. Koulujen kerhotoiminnan lisäämistä kaikenikäisille koululaisille jatketaan Perusopetus paremmaksi (POP) -ohjelman puitteissa. Pienituloisten vanhempien lasten osallistumismahdollisuuksien parantaminen aamu- ja iltapäivätoimintaan sekä muuhun harrastetoimintaan selvitetään.

Nuorten fyysinen kunto on heikentynyt viime vuosina dramaattisesti. Hallituksen tavoitteena on lisätä lasten ja nuorten liikuntaa kouluissa ja koulun yhteistyöverkoston kanssa esimerkiksi kehittämällä aamu- ja iltapäivätoimintaa ja lisäämällä toiminnallisuutta välitunteihin sekä vahvistamalla kansalaistoiminnan toimintaedellytyksiä. Lisäksi tuetaan

kuntien hankkeita, joilla koulumatkojen turvallisuutta ja koulupihojen viihtyisyyttä parannetaan lasten ja nuorten liikunnan edistämiseksi.

Käynnistetään vuoden 2009 aikana "Liikkuva koulu" -hanke, jossa jalkautetaan kaikkiin peruskouluihin kouluikäisten liikuntasuositukset. Hanke toteutetaan opetus-, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön sekä puolustushallinnon yhteistyönä ja rahoitetaan veikkausvoittovaroilla.

Koulujärjestelmäämme kehitetään siten, että sen kansainvälisesti korkeatasoiset tiedolliset oppimistulokset edelleen vahvistuvat samalla korostaen koulussa sekä kaikessa julkisessa ja kansalaisyhteiskunnan toiminnassa lasten ja nuorten koko persoonan ja oman vastuunkannon kehittymistä. Lisätään koulujen taito- ja taideaineiden valinnanmahdollisuutta.

Varmistetaan tieto- ja viestintäteknikan hyödyntäminen opetuksessa aiempaa paremmin tavoitteena oppimistulosten ja kouluviihtyvyyden parantaminen sekä riittävien tietoyhteiskuntavalmiuksien takaaminen kaikille koululaisille asuinpaikasta riippumatta.

Kehitetään tehokkaita ja toimivia ratkaisuja työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi. Asetetaan työryhmä selvittämään vanhempainvapaaajärjestelmän laajempaa uudistamista tavoitteena vanhemmuuden tukeminen, isien kannustaminen nykyistä enemmän perhevapaiden pitoon sekä vanhemmuudesta työnantajille aiheutuvien kustannusten korvaamisen parantaminen.

Järjestetään kokeilu, jossa lapsen huoltoa, asumista tai tapaamisoikeutta koskevissa riidoissa etsitään ratkaisua psykologin, kärjätuomarin ja osapuolten yhteistyönä.

Lasten ja nuorten turvallisen mediaympäristön luomiseksi selvitetään medianeuvoston perustaminen lisäämään koulujen mediakasvatusta ja edistämään video- ja internetpelien tuottajien itsesääätelyä.

Nuorisotyömäärärahoja suunnataan nykyistä enemmän maahanmuuttajanuorten parissa tehtävään työhön.

Vahvistetaan lapsi- ja nuorisopoliittisen kokonaisajattelun ja lapsi- ja nuorisopoliittikan koordinaatiota valtionhallinnossa ja kunnissa.

5. Maahanmuuttopolitiikka ja kotouttaminen

Hallituksen tavoitteena on tukea maahanmuuttajien työllistymistä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Hallitus tehostaa rasismien torjuntaa, rasististen rikosten tutkintaa sekä laittomien työehtojen valvontaa ja sitoutuu näissä kysymyksissä nollatoleranssiin.

Hallitus päättää kehysriihessä maahanmuuttajien nopeaan työllistymiseen tähtäävästä usean vuoden ajalle ajoittuvasta toimenpideohjelmasta mukaanlukien pääkaupunkiseudun aiesopimuksesta. Ohjelmassa otetaan huomioon lisääntynyt tarve maahanmuuttajille tarjottavien palvelujen vahvistamiseen erityisesti suurissa kaupungeissa.

Hyödynnetään entistä laajemmin rekrytointia EU-maista, mukaanlukien työvoimakapeikkojen täyttämiseen. Työperusteisen maahanmuuton osalta, kun työvoiman tarpeen arvioidaan väestön ikärakenteen muutoksen johdosta, keskitetään resurssit yksittäisiin soveltuviin lähtömaihin.

Työperäistä maahanmuuttoa toteutetaan siten, että lähtömaan omat tavoitteet otetaan huomioon ja siten, että välitysjärjestöjen toimintaa pystytään valvomaan.

Hallitus ryhtyy toimenpiteisiin, joilla Suomessa korkea-asteella opiskelleita ja valmistuneita muiden maiden kansalaisia kannustetaan jäämään Suomeen töihin. Kansalaisuuslakia muutetaan niin, että puolet Suomessa opiskeluajasta voidaan ottaa huomioon kansalaisuuden saamiseksi vaadittavaa asumisaikaa laskettaessa.

Turvapaikkapolitiikan kehittäminen

Hallitus kehittää Suomen turvapaikkapolitiikkaa kansainvälisten sopimusten sekä EU-lainsäädännön puitteissa. Hallitus yhdenmukaistaa Suomen turvapaikkapolitiikan linjauksia ja käytäntöjä mahdollisimman yhteneviksi muiden Pohjoismaiden kanssa tavoitteena perusteettomasti turvapaikkaa hakevien vähentäminen. Turvapaikkapolitiikkaa koskeva selvitys laaditaan kevään 2009 aikana ja sen pohjalta hyväksytään tarvittavat toimenpiteet vuoden 2009 aikana.

Jatketaan valmisteluja palautussopimusten solmimiseksi Afganistanin ja Irakin kanssa. Hallitus toimii aktiivisesti EU:n turvapaikkapolitiikan yhtenäistämiseksi ja edellyttää, että kaikissa jäsenmaissa noudatetaan yhteisiä vähimmäissääntöjä.

Hallitus varautuu määräajaksi lisäämään resursseja turvapaikkatutkinnan ruuhkien purkamiseksi. Lisäksi tehostetaan hakijoiden iänmäärittäystä sekä lisätään kielitestejä.

6. Muut teemat

Rakennusten homeongelmat

Rakennusten sisäilman huono laatu on yksi maamme suurimmista ympäristöterveysongelmista. Kosteus- ja homevauriot ovat yksi tärkeimmistä syistä huonoon sisäilman laatuun. Tämä taas aiheuttaa merkittäviä terveydellisiä haittoja ja suuria kansantaloudellisia kustannuksia. Joka toisessa rakennuksessa on havaittavissa merkkejä ylimääräisestä kosteudesta. Noin 15-20 prosentissa rakennuksia home uhkaa käyttäjien terveyttä. Ongelma koskee kaikkia rakennustyyppisiä käyttötarkoituksesta ja omistuspohjasta riippumatta.

Hallitus käynnistää ympäristöministeriön vetämänä "Valtakunnalliset kosteus- ja homeongelmat" -nimellä viisivuotisen toimenpideohjelman, jonka tavoitteena on kosteus- ja homeongelmien aiheuttamien kansanterveyshaittojen ja kansantaloudellisten menetysten systemaattinen vähentäminen sekä uusien kosteusvaurioiden syntymisen torjuminen uudis- ja korjausrakentamisessa.

Älykäs liikenne

Laaditaan älykkään liikenteen strategia ja toimeenpanosuunnitelma vuoden 2009 aikana.

Lainvalmistelun laadun varmistaminen

Säädösvalmistelun laadun parantamiseksi hallitus on päättänyt ryhtyä seuraaviin toimenpiteisiin lainvalmistelun ja lakien laadun kehittämiseksi:

- Kehitetään uusia ratkaisuja henkilöstöresurssikysymyksiin, esimerkiksi valtioneuvoston lainvalmistelijapooli.
- Säädosvalmistelun kehittäminen ja sen seuranta organisoidaan ja kirjataan tulossopimukseen kaikissa ministeriöissä.
- HE-listan toteutuminen kirjataan ministeriöiden tulossopimukseen.
- Säädosvalmistelutyön seuranta säännölliseksi aiheeksi kansliapäällikkökokouksiin
- Valtioneuvoston periaatepäätös kuulemisohjeesta
- Ihmisiin (esimerkiksi lapsiin, eri taustoista tuleviin ihmisiin ja eri ikäryhmiin) kohdistuvien vaikutusten arvioinnin yhtenäistetään.
- Säädoskielen huollon järjestämisen vaihtoehdot selvitetään.

Kielellisten vaikutusten arviointi

Huolehditaan siitä, että hallinnollisia uudistuksia ja lakihankkeita toteutettaessa tehdään kielellisten vaikutusten arviointi palvelujen tosiasiallisesta toteutumisesta molemmilla kansalliskielillä.